

tako da smo se vsaj za ta del Slovenije izognili determinacijskim dilemam. Vsekakor pa bo odsej pri opazovanju po hrbtu progastih detlov potrebna zelo velika previdnost.

SUMMARY

White-backed Woodpecker is according to Matvejev (1985) a subspecies only genetically, while in the biological sense it is a true species. In 1989 the author of this article discovered, in fir and beech virgin forests of Kočevski Rog, two pairs of the Balkan Woodpecker (and a nest hole made by one of them). In 1990, however, he

again found a pair of breeding woodpeckers in the locality discovered the previous year, and was even able to watch the nestlings in the hole. This is the first record for the Balkan Woodpecker in Slovenia. The information is even more significant due to the fact that the White-backed Woodpecker has not been seen in this part of Slovenia at all, so that certain determinational dilemmas have been avoided for at least this part of Slovenia. But it must be underlined that from now on a much greater care should be taken when watching woodpeckers with striped backs.

Miro Perušek, Jurjevica 4, 61310 Ribnica

Vedenje pribe *Vanellus vanellus* ob navzočnosti vsiljivca v gnezditvenem obdobju na Sorškem polju Behaviour of the Lapwing *Vanellus vanellus* in an intruder's presence

TOMI TRILAR

UVOD

Priba *Vanellus vanellus* gnezdi na Sorškem polju od leta 1979 (Trilar 1981, 1983). Sprva (do leta 1982) je gnezdila izključno na posestvu kmetijske zadruge na kompleksu treh njiv, kjer kolobarijo z ozimnim žitom, krompirjem in koruzo. Kasneje sem opazoval poskuse gnezdenja tudi na okoliških njivah, vendar so bili zaradi načina obdelovanja skoraj brez izjeme neuspešni.

Priba ima prvo leglo običajno že v prvi polovici aprila na neobdelanih njivah. Sredi aprila na Sorškem polju sadijo krompir in prva legla propadejo. Gnezda, ki so na njivah, namenjenih drugim poljščinam, propadejo kasneje, ko te sadijo (predvsem koruzo). Gnezdenja v ozimnem žitu ali na travniku na Sorškem polju še nisem opazoval.

Slabih štirinajst dni potem, ko posadijo krompir, imajo pribe že nadomestno leglo. Na posestvu kmetijske zadruge obsipavajo krompir takrat, ko ga sadijo. Plevel nato zatirajo s herbicidi, ki jajcem ne škodujejo – odrasle pribe pa se hranijo na okoliških travnikih. Na zasebnih njivah kmetje obsipavajo krompir tri do štiri tedne po sajenju. Takrat propadejo prva nadomestna legla pribam, ki (le izjemoma) gnezdi na teh njivah. Večina teh parov naredi še drugo nadomestno leglo na posestvu kmetijske zadruge. Ta specifičnost obdelovanja je tudi razlog, da priba uspešno gnezdi le na krompirjevih njivah kmetijske zadruge, da je videti kot da bi kolobarila (Trilar 1983).

GRADIVO IN METODE

Gradivo za prikaz vedenja in oglašanja pribe ob navzočnosti vsiljivca sem zbiral na Sorškem polju (slika 1) vse gnezditvene sezone od 1981. do 1990. leta.

Talne alarme ob navzočnosti vsiljivca sem opazoval večinoma med delom na gnezdišču (iskanje gnezd, merjenje in tehtanje jajc, obročkanje mladičev, snemanje oglašanja ipd). Podatke o vedenju pribe sem si zapisoval, marsikaj pa sem si poskušal tudi skicirati.

O gnezdenju pribe na Sorškem polju sem leta 1982 posnel krajši film. Snemal sem z 8-milimetrsko kamero Nikon R 10 (10 × zoom) na filme Kodachrome 40

(type A). Ta film mi je z zapiski in terenskimi skicami vred rabil kot podlaga za izdelavo slik s pribinim vedenjem (etogramov) (slike 2, 3 in 4).

Oglašanje pribe sem snemal s parabolo iz plexidura, premera 62 cm (domač izdelek Andreja Trontlja) z mikrofonom Maruni – omni directional (electret condenser microfone) v goriščnici in kasetofonom ITT SL 700 – Stereo. Vsa oglašanja pribe, ki jih prikazujem kot sonograme, sem posnel na Sorškem polju v gnezditveni sezoni leta 1986.

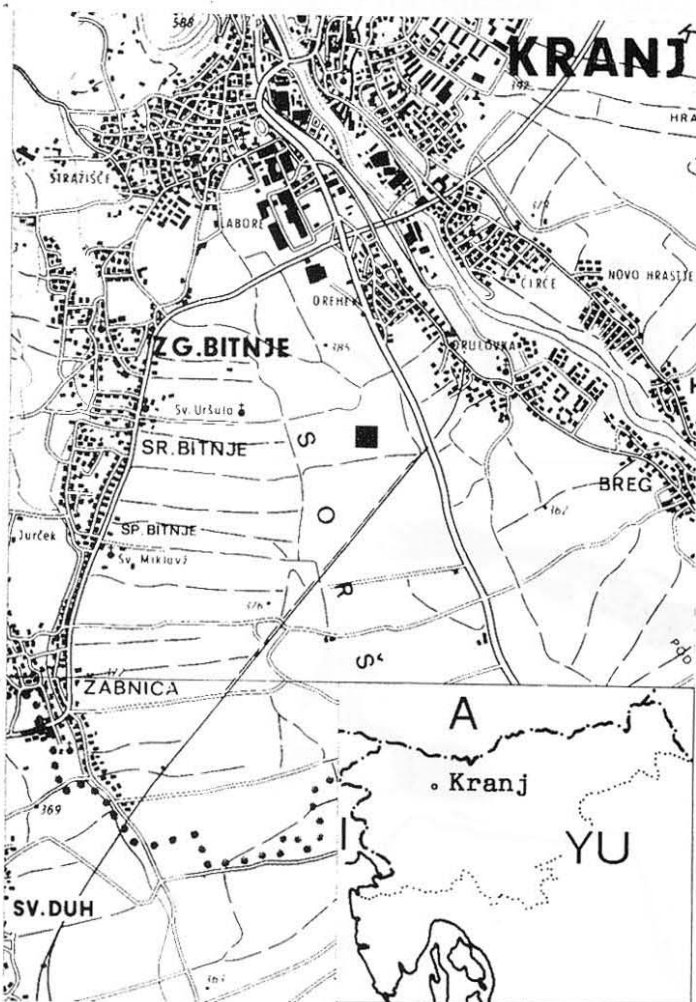
Sonograme sem izdelal na slavističnem oddelku Filozofske fakultete na aparaturi Kay Sonograph 6061 B. Frekvenčno območje sem nastavil na 80 – 8.000 Hz, z oknom 300 Hz in dinamičnim območjem 20 dB. Vhodni ojačevalnik je bil nastavljen na linearni frekvenčni odziv (FL-1).

REZULTATI

Čas pred gnezdenjem, obdobje, ko imajo pribe gnezda z jajci in obdobje z begavci, na Sorškem polju spremlja značilno vedenje in oglašanje samca ob navzočnosti vsiljivca, ki pride po tleh.

Za obdobje pred gnezdenjem je značilno akrobatsko območno spreletavanje samcev ter navidezna nezainteresiranost prib za vsiljivce, ki prihajajo po tleh. Za obdobje z gnezdi, v katerih so jajca, je značilen talni alarm I. Za obdobje z izvaljenimi mladiči ali begavci pa talni alarm II. V nadaljevanju opisujem območno spreletavanje ter talni alarm I in II.

Pri opisih vedenja je treba upoštevati, da se posamezne podrobnosti v vedenju med osebki razlikujejo in so dostikrat odvisne od objektivnih okoliščin (vreme, veter, ipd.) in vrste vsiljivca (človek, hermelin...)

Slika 1: Geografska lega Sorškega polja. — gnezdišče prib

Fig. 1: Geographical position of Sorško Polje. — Lapwings' nest site

OBMOČNO SPRELETAVANJE

Samec pribe izraža svojo teritorialnost z območnim spreletavanjem, pri čemer se oglašča.

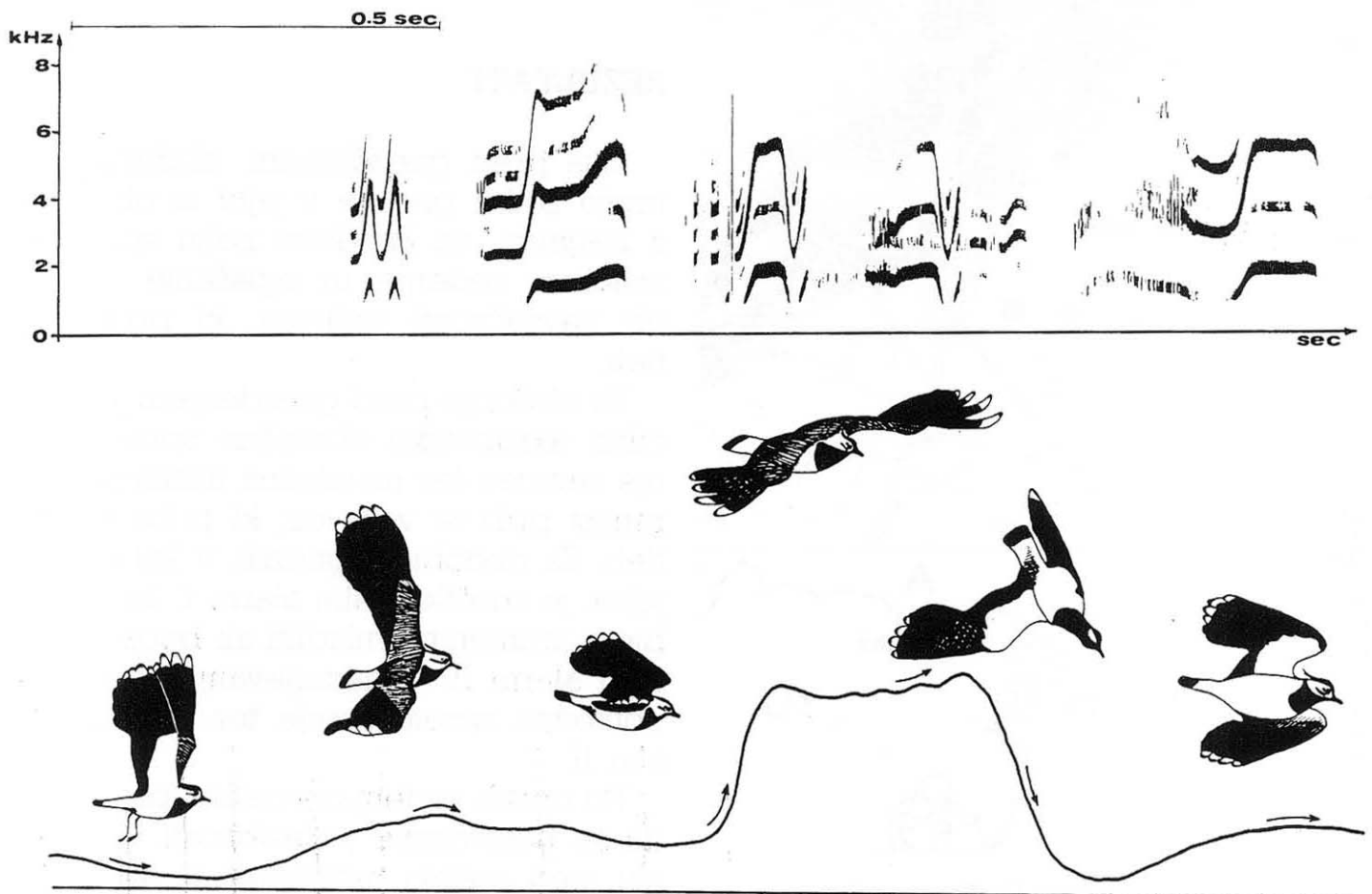
Samec na videz nezainteresirano leti tik nad tlemi ali vzleti s tal s počasnimi pretirano poudarjenimi »pumpajočimi« zamahi peruti. Hipoma poveča hitrost in leti izmenjaje enem in drugem boku. Letenje z boka na bok ponovi tri do štirikrat in pri tem zavija cik-cakasto sem in tja (slika 2). Začne se oglašati in z močnimi zamahi peruti pridobiva hitrost ter s polno hitrostjo zavije navpično navzgor, zajadra in se prekopicne na hrbet ter z močnimi zamahi peruti strmoglavi navpično proti tlem. Med tem strmoglavim letom se kot dodatek oglašanju pojavljajo vibracije zraka

okrog peruti, ki ga med zamahi odrivajo z vso močjo (slika 2: puščica na sonogramu). Tik nad tlemi razprostire peruti in bliskovito izravna let v drsenje. Preneha se oglašati ter z vso hitrostjo zavije vstran, upočasni let in sede na tla ali ponovi del ali celotno območno spreletavanje.

Talni alarm I

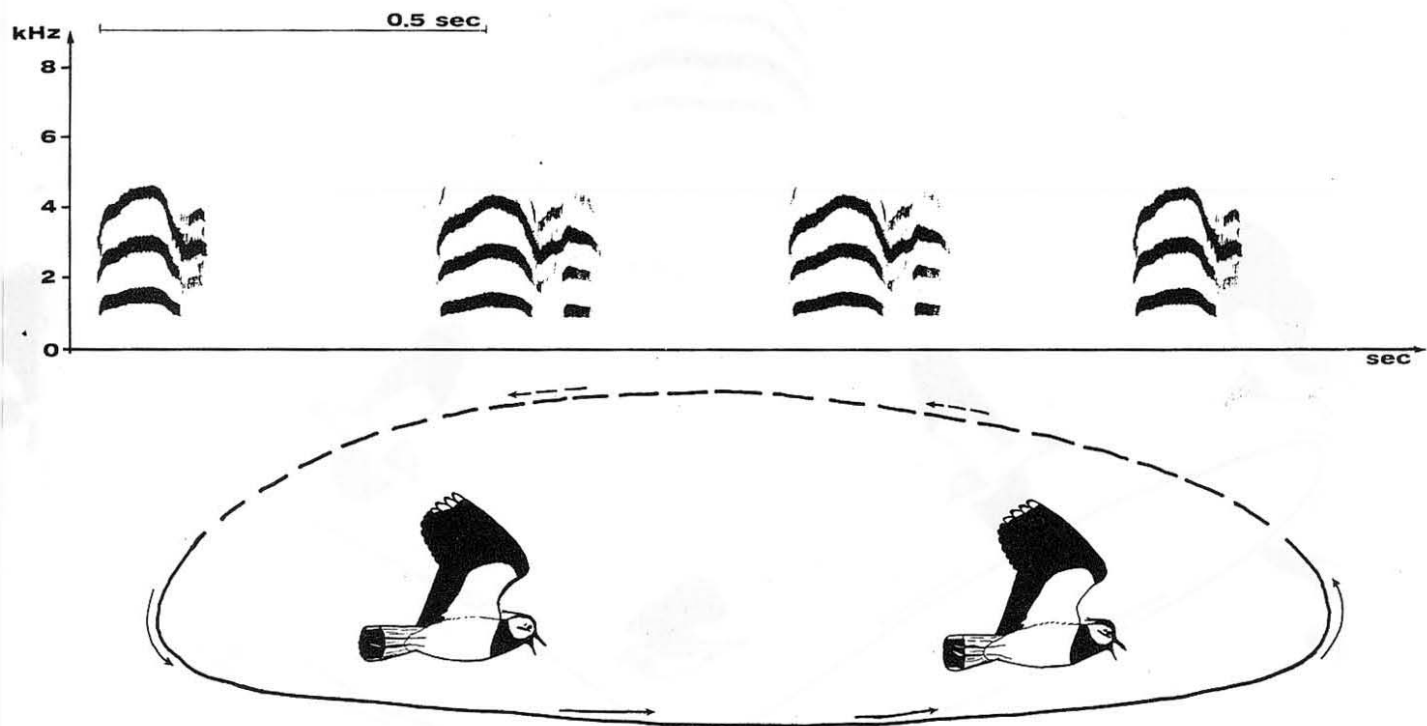
Talni alarm I je vedenje in oglašanje samca v zraku ob navzočnosti vsiljivca, ki pride po tleh, ko ima približno par gnezdo z jajci.

Ko se vsiljivec preveč približa gnezdu (na 20 do 30 metrov), leta samec pribe v sklenjenih krogih okoli vsiljivca od 3 do 5 metrov nad tlemi in se pri

Slika 2: Sonogram in etogram območnega spreletavanja; puščica – vibracije zraka okrog peruti

Fig. 2: Sonogram and ethogram of display flight; arrow – air vibrations around wings

Slika 3: Sonogram in etogram talnega alarma I
 Fig. 3: Sonogram and ethogram of ground alarm I

tem ves čas oglašja s svarilnimi klici (slika 3). Ko se vsiljivec oddalji od gnezda (nad 30 metrov), samec pribe preneha s talnim alarmom na vsiljivca. Ravno tako preneha, če vsiljivec dalj časa obmiruje.

Samica se v tem času razburjeno spreletava nedaleč stran, ali pa sede na tla in vznemirjeno teka sem in tja prek razorov z visoko dvignjeno glavo in pokonci štrlečo čopko.

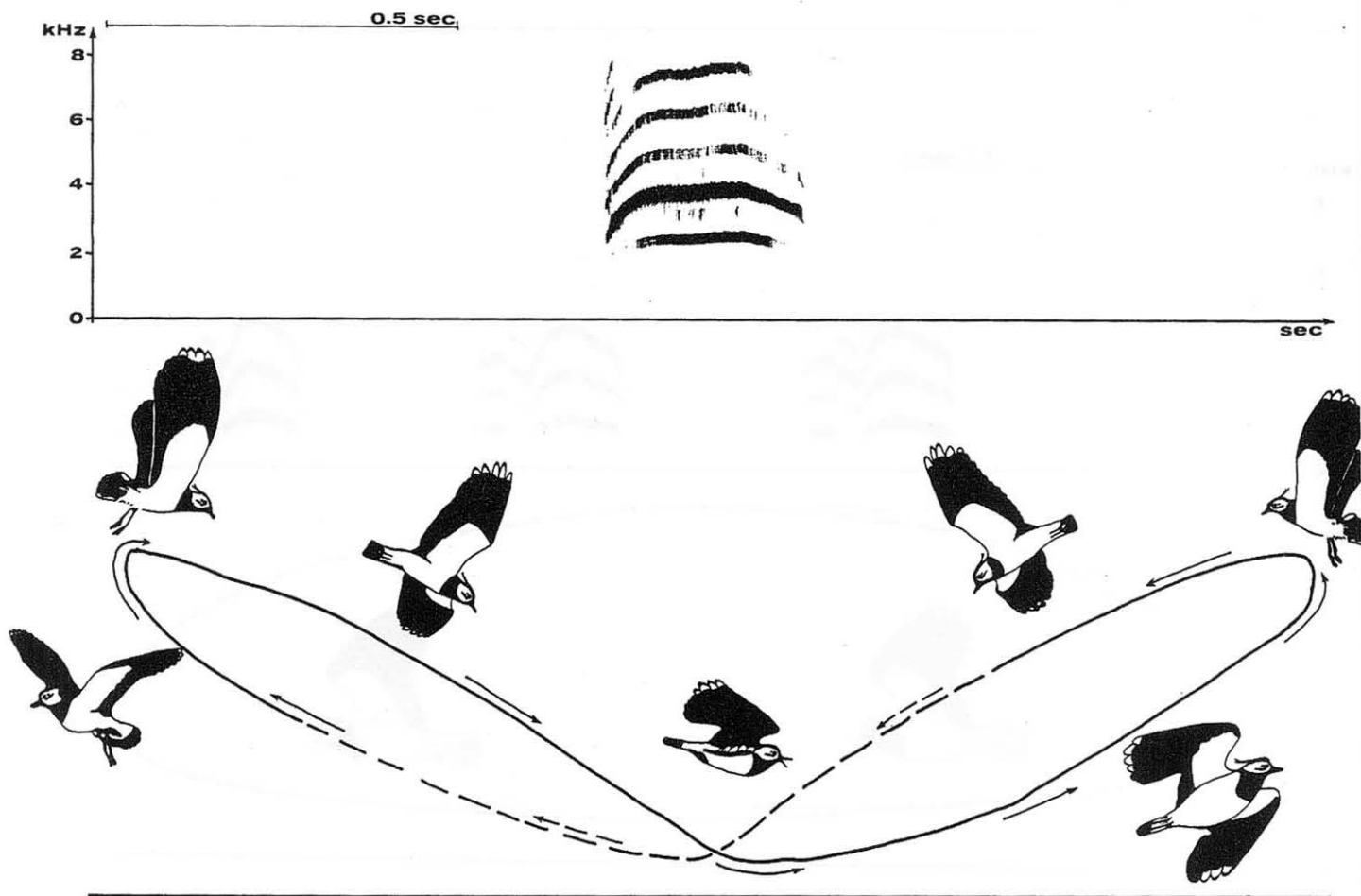
Talni alarm II

Talni alarm II je vedenje in oglašanje samca v zraku ob navzočnosti vsiljivca, ki pride po tleh, ko ima približno par mladiče.

Ko se vsiljivec približa gnezdu z izvaljenimi mladiči ali naokrog tekajočim

begavcem, se samec dvigne s tal, odleti proti vsiljivcu in ga preleti. Nato se z razprostrtimi perutmi spusti v poševnem letu in običajno za hrbtom vsiljivca preleti tik nad tlemi in se pri tem predirljivo oglasi (svarilni klic). S hitrimi zamahi peruti se povzpne do prvotne višine in se v trepetavem letu na mestu ali v ostrem loku obrne proti vsiljivcu in zopet poševno preleti za njim (slika 4). Tako v obliki »stisnjenih osmic« preletava, dokler vsiljivec pomeni nevarnost za begavce (v krogu 50 metrov). Če vsiljivec obmiruje, sede nedaleč stran, teka z dvignjeno čopko razburjeno sem in tja čez razore (postavljanje) in se zateglo oglašja.

Mladiči se ob prvem svarilnem klicu stisnejo k tlom in obmirujejo v varovalni drži (slika 5).

Slika 4: Sonogram in etogram talnega alarma II
 Fig. 4: Sonogram and ethogram of ground alarm II

DISKUSIJA

Pribe različno reagirajo na potencialnega predatorja v zraku in na vsiljivca, ki se prikrade po tleh.

Kadar potencialni predator prileti po zraku, se pribe odzovejo z zračnim alarmom. V zračnem alarmu in preganjanju potencialnega predatorja, ki sledi, sodeluje več samcev iz različnih parov. Zračni alarm se glede na stadij (jajca, begavci) gnezdečih parov ne menja.

Pri talnem alarmu sodeluje le samec para, katerega gnezdo ali begavci so ogroženi. Iz vedenja in oglašanja samca v zraku ob navzočnosti vsiljivca, ki pride po tleh, takoj spoznamo, v katerem obdobju gnezdenja je opazovani par.

Ta sestavek ne daje celovite podobe vedenja pribe v gnezditvnem obdobju. Prikazujem le vedenja in oglašanja samca v zraku do vsiljivca, ki jih je najlažje opazovati in posneti med gnezdenjem pribe. Na tleh sem običajno opazoval le posamezne fragmente vedenj, ki pa jih le počasi sestavljam v celoto. Nikdar pa se mi ni posrečilo posneti oglašanja, ki spremlja vedenja na tleh.

Za celovit prikaz vedenja pribe v gnezditvenem obdobju bo potrebno še prenekatero leto opazovanj na terenu in tudi precej boljša tehnična opremljenost (predvsem zelo zmogljiv linijski mikrofoni in dobra akustična oprema),

ki mi bo omogočila boljše posnetke oglašanja (predvsem tistega ob dvorjenju in na gnezdu) in pomagala premostiti plašnost vrste.

ZAHVALA

Za nasvete in pomoč pri delu se najlepše zahvaljujem Iztoku Geistru, prof. dr. Matjažu Gogali, Daretu Šeretu, prof. dr. Jožetu Toporišiču in dr. Andreju O. Župančiču.

LITERATURA

TRILAR, T. (1981): Gnezditev pribe *Vanellus vanellus* na Sorškem polju. – *Acrocephalus* II (8–9): 36. Ljubljana.

TRILAR, T. (1983): Prilagajanje pribe (*Vanellus vanellus*) novemu biotopu. – *Acrocephalus* IV (15): 3–6, Ljubljana.

POVZETEK

Avtor je proučeval vedenje pribe ob prisotnosti vsiljivca v obdobju ženitovanja, valjenja in skrbi za mladiče. Medtem ko je za obdobje ženitovanja značilno akrobatsko območno spreletavanje samca in nezainteresiranost za vsiljivca, sta za kasnejše obdobje značilna dva različna talna alarma. Vsakega karakterizira svojsko spreletavanje in oglašanje. Avtor ni obdelal zračnega alarma, vznemirjenja, ki nastane, kadar se plenilec pojavi iz zraka. Opazil pa je, da takrat sodelujejo pri alarmu samci več parov za razliko od talnega alarma, ko je aktiven le samec z ogroženega gnezda.

SUMMARY

The author has studied behaviour of a Lapwing in an intruder's presence in the period of courtship, incubation and care for the young. While an acrobatic display flight by the male and the fact that it ignores an intruder is characteristic for the courtship period, two different ground alarms are characteristic for the later period. Each of them is characterized by somewhat peculiar flight and calls. The author has not dealt with the air alarm, i.e. the excitement which occurs while a predator descends from the sky. He noticed, however, that at that time a number of males took part in the alarm, as distinguished from the ground alarm where the male from the threatened nest is active only.

Tom Trilar, Pot v Bitnje 12, 64000 Kranj

